

Doktryna nuklearna Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej pod rządami Kim Dzong-Una

The nuclear doctrine of the Democratic People's Republic
of Korea under the rule of Kim Jong-Un

Karol Starowicz

ORCID: 0000-0003-2221-8564

e-mail: karol.starowicz@amu.edu.pl

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

The Democratic People's Republic of Korea's nuclear programme has challenged the US and its allies in Northeast Asia since the early 1990s. The defensive strategy adopted by Kim Jong-Il (1994-2011), then his son Kim Jong-Un, was to use nuclear weapons only when attacked by the forces of "enemy states". However, the failure of the recent Trump-Kim summit talks in Hanoi in 2019 and the maintenance of economic sanctions has resulted in a change of strategy for the current DPRK leader. In accordance with a law adopted by the Supreme People's Assembly in September 2022 on state policy towards nuclear forces, the DPRK has lowered the threshold for the use of nuclear weapons. In consequence, the new law, which has been defined as a doctrine, has dramatically changed the approach to the perception of nuclear weapons on the Korean Peninsula and started a debate in the Republic of Korea about its own nuclear deterrence system. In this context, it is important to ask in what direction Kim Jong Un's stance has evolved and whether denuclearisation of the DPRK is even possible?

Key words: Nuclear doctrine, North Korea, South Korea, US, Kim Jong-Un, Donald Trump, nuclear weapons, Korean War, Korean Peninsula, Northeast Asia.

Wstęp

Główny cel artykułu stanowi dokonanie analizy polityki nuklearnej Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej pod przewodnictwem klanu Kimów, zwłaszcza w kontekście uchwalenia nowego prawa we wrześniu 2022 r., kiedy KRL-D zapowiedziała, że jest w stanie przeprowadzić atak wyprzedzający, jeśli jej egzystencjalne interesy będą zagrożone. Dla niniejszego artykułu przyjęto metodę historyczno-opisową, by przedstawić proces pozyskania broni jądrowej przez reżim północnokoreański oraz metodę analizy instytucjonalno-prawnej w odniesieniu do Ustawy o Polityce Sił Jądrowych Korei Północnej z 2022 r., która jest przedmiotem badań. Ponadto została również zastosowana metoda porównawcza wobec prawa z 2013 r., kiedy KRL-D uchwaliła wstępny zarys swojej doktryny nuklearnej. Poniższa praca wprowadza kompleksowe wyjaśnienie polityki klanu Kimów w zakresie posiadania broni jądrowej, szczególnie w kontekście zacieśniającej się współpracy polityczno-wojskowej pomiędzy USA, Republiką Korei i Japonią od 2023 r.

Autor pragnie również zaznaczyć, że niniejszy artykuł stanowi kontynuację badań nad programem nuklearnym Korei Północnej. Pierwsza część opracowania została już opublikowana w monografii pt. „Młodzi Naukowcy 2.0. Tom III” w artykule „Polityka nuklearna Kim Dzong-Una w latach 2012-2022”. Autor nie dokonał w nim pogłębionej analizy nowej Ustawy o Polityce Sił Jądrowych Korei Północnej z 2022 r., ponieważ w momencie jego powstawania Korea Północna nie ogłosiła jeszcze oficjalnej doktryny. W wyżej wymienionej publikacji autor skupił się na dyplomatycznym zbliżeniu lidera KRL-D z Republiką Korei i USA w 2018 r. oraz programie raketowym Korei Północnej, dlatego te wątki nie zostaną już poruszone w niniejszym opracowaniu.

Jednocześnie autor chce podkreślić, że zastosowana transkrypcja nazw koreańskich jest zgodna z ogólnymi zasadami stosowanymi w literaturze przedmiotu (np. Pjongjang zamiast Phenian). Wyjątkiem od reguły jest spolszczona forma zapisu nazwiska i imienia założyciela Korei Północnej – Kim Ir Sena. Zapis ten wynika z praktyki przyjętej przez polskich badaczy zajmujących się sprawami koreańskimi. Zgodnie z międzynarodowymi zasadami personalia przywódcy KRL-D powinno zapisywać się jako Kim Il-Sung. Z uwagi na dotychczasową praktykę stosowaną na gruncie polskim, autor zamierza pozostać przy przyjętym zapisie tj. Kim Ir Sen.

Droga do nuklearnej potęgi

W historii Koreańskiej Republiki Ludowo-Demokratycznej dwie daty determinują początek starań Kimów o broń atomową. Pierwsza z nich to tragedia Hiroszimy i Nagasaki w 1945 r., kiedy Amerykanie zbombardowali wspomniane miasta. W ocenie autora nie tylko Józef Stalin zainteresował się wówczas „tajemniczą” bronią, ale także inni komunistyczni dygnitarze, którzy dopiero mieli wybić się na światowych liderów. Kim Ir Sen, nie mając jeszcze realnej władzy, właśnie wtedy uświadomił sobie korzyści z posiadania takiego arsenału (Howell, 2023, s. 88). Druga data dotyczy już zakończenia działań militarnych na Półwyspie Koreańskim i podpisanie rozejmu w Panmundżomie w 1953 r. Odbudowa KRL-D przy pomocy Chińskiej Republiki Ludowej i Związku Sowieckiego stała się początkiem starań o pozyskanie broni atomowej przez północnokoreańskiego przywódcę (Dziak, 2003, s. 226).

Pomimo komunistycznej propagandy Korea Północna *de facto* przegrała wojnę koreańską (1950-1953). Tylko zewnętrzna pomoc militarna ze strony Pekinu (udział tzw. Chińskich Ochotników Ludowych) i Moskwy (zapewnienie uzbrojenia północnokoreańskim żołnierzom) uratowały reżim Kim Ir Sena przed jego upadkiem (Goulden, 2020, s. 285). Podpisany powyżej rozejm nie doprowadził do zawarcia pokoju na Półwyspie Koreańskim, tylko stał się przedłużeniem stanu wojny, jaki do dnia dzisiejszego panuje pomiędzy dwoma państwami koreańskimi (stan na 31.12.2024). Przywódca KRL-D Kim Ir Sen (1946-1994) był świadomy faktu, że broń masowego rażenia jest narzędziem gwarantującym bezpieczeństwo i dzięki niej komunistyczna Korea znajdująca się pomiędzy Chińską Republiką Ludową, Związkiem Sowieckim a USA i jej sojusznikami w regionie może przetrwać, a docelowo stać członkiem klubu państw atomowych. Trudno ocenić, na ile poważnie rozważano wówczas opcję, aby uczynić z Korei Północnej „mocarstwo atomowe” w regionie Azji Północno-Wschodniej. Niemniej jednak w późniejszym okresie, zwłaszcza w czasach rządów Kim Dzong-Una, reżim wykorzystywał broń atomową w celach propagandowych, podkreślając jej znaczenie jako czynnika decydującego o mocarstwowości państwa.

W związku z powyższym do priorytetów w polityce krajowej i zagranicznej KRL-D, oprócz odbudowy ze zniszczeń wojennych, dodano również zdobycie broni atomowej. W efekcie już w 1959 r. Kim Ir Sen podpisał ze Związkiem Sowieckim umowę o współpracy w dziedzinie energetyki jądrowej. Następnie w latach 60. XX w. w Korei Północnej utworzono Centrum Badań Naukowo-Ją-

drowych w Yongbyon. To tutaj dzięki pomocy moskiewskich specjalistów rozpoczęto budowę eksperymentalnego reaktora jądrowego typu IRT-2000 (Mitzer, Oliemans, 2020, s. 219).

W miarę upływu czasu broń jądrowa stawała się niezbędnym wyposażeniem kolejnych państw (Związek Sowiecki swoją pierwszą próbę przeprowadził w 1949 r., Wlk. Brytania w 1952 r., Francja dołączyła do grona mocarstw atomowych w 1960 r.), a Koreańcy rozbudowywali infrastrukturę i szkolili ekspertów, nalegając przy tym na ściślejszą, techniczną współpracę ze ZSRS. Jednak Rosjanie do końca lat 70. nie zamierzali angażować się w północnokoreański projekt. Podobne podejście względem KRL-D charakteryzowało Chińską Republikę Ludową. Po pierwszej udanej próbie jądrowej w 1964 r. Kim Ir Sen zwrócił się z prośbą do chińskiego lidera Mao Zedonga o pomoc w opracowaniu technologii jądrowej. Jednak Chiny również odmówiły, ponieważ nie chciały dzielić się własnymi osiągnięciami i nie zamierzały zbroić sąsiada (Howell, 2023, s. 89). Pomimo nieprzychylności Mao i kolejnych przywódców ZSRS tj. Nikity Chruszczowa (1953-1964) i Leonida Breżniewa (1964-1982), Kim Ir Sen kontynuował wysiłki na rzecz rozwoju broni atomowej. Warto zaznaczyć, że w 1974 r. Korea Północna przystąpiła do Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej i podpisała umowę o zabezpieczeniach z powyższą organizacją (International Atomic Energy Agency, 2024). Krok ten miał na celu zademonstrowanie „dobrych zamiarów” KRL-D, która według fałszywie wykreowanego przez siebie wizerunku respektowała międzynarodowe instytucje i prawo. W rzeczywistości w ten sposób zdobyta przychylność uspiła czujność pozostałych państw.

Północnokoreański program atomowy nabrał rozpędu w latach 80. po serii wizyt Kim Ir Sena w Związku Sowieckim. Wśród badaczy tego zagadnienia istnieje hipoteza, że Rosjanie zgodzili się pomóc pod warunkiem, że Korea Północna przystąpi do Układu o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej (ang. *Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons*, w skrócie NPT), co też zresztą zrobiła w 1985 r. Ponadto w wyniku podpisania tego porozumienia USA zadeklarowały wycofanie swojej broni atomowej z terytorium Korei Południowej. W efekcie już pod koniec 1991 r. Republika Korei była „wolna” od amerykańskiej broni jądrowej (Strnad, 2014). Kolejny krok stanowiła budowa w KRL-D nowego eksperymentalnego reaktora zdolnego do wytwarzania dużych ilości plutonu wykorzystywanego przy produkcji bomby. W miarę rozwoju partnerskich stosunków Rosjanie zgodzili się również na pomoc przy uruchomieniu reaktora w 1986 r., co w końcu zwróciło uwagę USA (Howell, 2023, s. 97).

Początek lat 90. XX w. okazał się być punktem przełomowym dla świata. USA i Związek Sowiecki 31 lipca 1991 r. podpisały Traktaty o redukcji zbrojeń strategicznych, znane jako START I i START II (State Department Archives, 1993). Umowy zobowiązały sygnatariuszy do ograniczenia arsenału nuklearnego. Wydawać się mogło, że wyścig zbrojeń zapoczątkowany pod koniec lat 40. zmierza ku końcowi. Jednak już pod koniec 1991 r. północnokoreański program jądrowy zwrócił uwagę zagranicznych instytucji. Międzynarodowa Agencja Energii Atomowej zażądała dostępu do wszystkich obiektów i pełnej dokumentacji. Kim Ir Sen odmówił i 12 marca 1993 r. zagroził wycofaniem Korei Północnej z Układu o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej. Ponadto sytuacja jeszcze bardziej skomplikowała się, gdy przywódca KRL-D zmarł, a władzę przejął jego syn Kim Dzong-Il (1994-2011), który kontynuował politykę ojca. Impas w rozmowach pomiędzy reżimem a administracją amerykańską doprowadził do I kryzysu nuklearnego na Półwyspie Koreańskim, który mógł przerodzić się w II wojnę koreańską. W świetle odtajnionych dokumentów i wypowiedzi niektórych amerykańskich polityków USA rozważały wówczas uderzenie w północnokoreańskie instalacje jądrowe. Jednak z uwagi na koszty takich działań militarnych, które prawdopodobnie przyniosłyby skutek odwrotny od zamierzonego, ostatecznie doszło do podpisania tzw. *Agreed Framework* w 1994 r., zażegnując I kryzys jądrowy na Półwyspie Koreańskim (Sanger, 1993).

Zgodnie z powyższą umową, Korea Północna miała pozostać w NPT, zamrozić działalność swoich obiektów jądrowych w Yongbyon i wstrzymać budowę nowych planowanych reaktorów. W zamian USA zobowiązały się do dostarczenia dwóch reaktorów na lekką wodę, których nie można było wykorzystać przy produkcji plutonu klasy wojskowej oraz zagwarantowały pomoc energetyczną w postaci ciężkiego oleju opałowego. Jednak jak się później okazało, USA nigdy nie wywiązały się z podpisanej umowy, a KRL-D nie zamierzała zrezygnować z broni atomowej. Warto zaznaczyć, że w tym samym czasie reżim potajemnie rozwijał również program raketowy, który w przyszłości też stał się przedmiotem licznych negocjacji (Center for Korean Legal Studies, 2024).

Kolejnym kamieniem milowym stał się atak terrorystyczny na World Trade Center przeprowadzony przez Al-Kaidę 11 września 2001 r. Bezpośrednie uderzenie na terytorium USA i zapowiedź administracji amerykańskiej w walce ze światowym terroryzmem okazały się być punktem zwrotnym we wzajemnych relacjach na linii Waszyngton-Pjongjang. Użyte przez prezydenta USA George'a W. Busha (2001-2009) w orędziu o stanie państwa z 29 stycznia 2002 r. wyrażenie „oś zła” okazało się ka-

talizatorem nieodwracalnych zmian w polityce klanu Kimów. Zaliczenie Iranu, Iraku i Korei Północnej do państw tworzących wspomnianą oś, a następnie amerykańska inwazja na Irak w 2003 r. spowodowały, że reżim północnokoreański *de facto* nie zrezygnował z broni atomowej, tylko jeszcze bardziej utwierdził się w przekonaniu o słuszności obranego kierunku (Seth, 2018, s. 215).

W konsekwencji 10 stycznia 2003 r. Korea Północna ogłosiła ostateczne wycofanie się z Układu o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej, rozpoczynając bezskuteczny okres tzw. rozmów sześciostronnych w latach 2003-2009 (Strnad). Tym samym rozpoczął się II kryzys jądrowy na Półwyspie Koreańskim, który *de facto* nie został zażegnany do dnia dzisiejszego (stan na 31.12.2024). Program atomowy reżimu Kim Dzong-Ila stał się nie tylko kwestią sporną pomiędzy KRL-D a USA i Republiką Korei, ale również zaangażował pozostałe państwa regionu Azji Północno-Wschodniej (Chińską Republikę Ludową, Federację Rosyjską i Japonię). Pomimo licznych rund negocjacyjnych Korea Północna zdecydowała się przeprowadzić pierwszą próbę jądrową 9 października 2006 r. W odpowiedzi Rada Bezpieczeństwa ONZ przyjęła rezolucję nr 1718, wprowadzając szereg wielostronnych sankcji i żądając od Pjongjangu powrotu do NPT oraz zaprzestania działań związanych z dalszym rozwojem broni atomowej. Jednak jakiegokolwiek apele czy zapowiedź kolejnych sankcji nie wpłynęły na zmianę stanowiska Korei Północnej (Seth, 2018, s. 236).

W rezultacie 25 maja 2009 r. reżim przeprowadził drugą próbę jądrową o większej mocy. W 2011 r. zmarł Kim Dzong-Il, wskazując na następcę swojego syna Kim Dzong-Una, który zapoczątkował równoczesny rozwój broni atomowej i raketowej. Nie bez powodu w 2012 r., a więc niespełna rok po objęciu władzy, ogłosił KRL-D państwem atomowym (Mansurov, 2014). W efekcie już w 2013 r. Korea Północna przeprowadziła trzecią próbę jądrową. W tym samym roku Kim Dzong-Un przyjął również „Ustawę o umacnianiu pozycji państwa posiadającego broń jądrową” i przedstawił wstępny zarys doktryny nuklearnej, sprwadzając użycie broni jądrowej do odstraszenia, odpierania agresji wrogów KRL-D oraz zadawania „śmiertelnych ciosów odwetowych” (Hwang, 2022).

Przyjęcie tej strategii nie powstrzymało go od kolejnych dwóch prób atomowych w 2016 r. i jednej w 2017 r., która okazała się największą z dotychczas przeprowadzonych (stan na 31.12.2024). Szacuje się, że zdetonowany ładunek liczył ok. 50-250 kiloton. Dla porównania w 1945 r. amerykańska bomba jądrowa zrzucona na Nagasaki miała zaledwie 21 kiloton. Według Koreańskiej Centralnej Agencji Prasowej w Pjongjangu szósty test dotyczył „bomby wodorowej”, która miała być „umieszczona przy ładunku międzykontynentalnego pocisku balistycznego” (Wertz, McGrath, LaFoy, 2023).

Numer próby atomowej	Data detonacji	Moc zdetonowanego ładunku (szacunkowo)
I próba jądrowa	09.10.2006	ok. 1 kiloton
II próba jądrowa	25.05.2009	2-7 kiloton
III próba jądrowa	12.02.2013	5-15 kiloton
IV próba jądrowa	06.01.2016	7-16 kiloton
V próba jądrowa	09.09.2016	15-20 kiloton
VI próba jądrowa	03.09.2017	50-250 kiloton

Tabela 1. Próby jądrowe KRL-D w latach 2006-2017

Źródło: Opracowanie własne na podstawie armscontrol.org.

Wydawać się mogło, że punktem przełomowym będą Igrzyska Olimpijskie w Pjongczangu w 2018 r. W ich następstwie doszło do serii spotkań na linii Kim Dzong-Un – Moon Jae-in (prezydent Republiki Korei w latach 2017-2022) (Moon, 2018) oraz dwa szczyty pomiędzy prezydentem USA Donaldem Trumpem a liderem KRL-D najpierw w Singapurze w 2018 r., później w Hanoi w 2019 r. Dyplomatyczne zbliżenia pomiędzy państwami koreańskimi oraz USA i KRL-D stwarzały możliwość zakończenia wieloletniego kryzysu jądrowego na Półwyspie Koreańskim. Tak się jednak nie stało (Pak, 2020). Kim Dzong-Un, widząc, że nie może liczyć na zniesienie sankcji ekonomicznych, stopniowo powracał do agresywnej retoryki, burząc najpierw Biuro Łącznikowe w Kaesong, w którym spotykali się przedstawiciele państw koreańskich, następnie zwiększając liczbę prób raketowych. Tylko w latach 2020-2024 Korea Północna przeprowadziła ok. 160 takich prób (stan na 31.12.2024), (The CNS North Korea Missile Test Database, 2024). Ponadto lider KRL-D ogłosił pełnoprawną doktrynę nuklearną.

Doktryna nuklearna Korei Północnej

8 września 2022 r. podczas 14. Sesji Najwyższego Zgromadzenia Ludowego Koreańska Republika Ludowo-Demokratyczna uchwaliła nową Ustawę o Polityce Sił Jądrowych, która zaktualizowała przepisy o użyciu broni atomowej z 2013 r. „Stara” ustawa z 2013 r. przewidywała, że reżim może użyć broni jądrowej, aby odeprzeć inwazję lub atak ze strony wrogiego państwa. Ponadto wspomniane prawo pozwalało dokonać ataków odwetowych. Chociaż główne zasady północnokoreańskiej strategii nuklearnej pozostają niezmiennione od 2013 r., to reżim usztywnił swoje stanowisko w kwestii posia-

danej broni jądrowej. Już we wstępie ustawy art. 1 stwierdza, że podstawową misją sił nuklearnych KRL-D jest „odstraszanie wojny poprzez uświadomienie wrogim siłom, że jakakolwiek konfrontacja militarna z KRL-D doprowadzi [przeciwnika] do ruiny i zmusi go do rezygnacji z prób agresji i ataku” (Korean Central News Agency, 2022).

W przeciwieństwie do ustawy z 2013 r. nowe prawo ustala granice wykorzystania tzw. broni ostatecznej w polityce bezpieczeństwa KRL-D. Umożliwia tzw. atak wyprzedzający przeciwko „wrogim siłom” i daje możliwość użycia broni atomowej nawet w konwencjonalnych działaniach wojennych. Tym samym Korea Północna odeszła od typowej strategii atomowej, gdzie arsenał nuklearny mógł być użyty w ostateczności. Od momentu pierwszej próby jądrowej w 2006 r. do 2022 r. północnokoreański program atomowy miał charakter defensywny, a nie ofensywny (wszelkie komunikaty propagandowe podawały informację o odwecie na USA i Republice Korei), o czym świadczą odpowiednie zapisy z ustawy z 2013 r. Stąd potocznie mówiło się o tzw. „strategii skorpiona”, czyli zadaniu „atomowego ciosu” w przypadku odparcia ataku z zewnątrz lub ukarania wrogów (Korean Central News Agency, 2013).

Nowe warunki użycia broni atomowej wskazuje art. 6 Ustawy o Polityce Sił Jądrowych z 2022 r. Zgodnie z nim KRL-D może użyć broni jądrowej w przypadku: 1) gdy atak z użyciem broni jądrowej lub innej broni masowego rażenia został rozpoczęty; 2) ataku nuklearnego lub nie-nuklearnego wrogich sił na kierownictwo i dowództwo sił nuklearnych państwa; 3) wrogiego ataku na ważne obiekty strategiczne państwa lub gdy uznano, że podobny atak jest planowany; 4) w celu zapobiegnięcia rozszerzeniu i przedłużeniu wojny oraz przejęcia inicjatywy w wojnie, jeśli wymagają tego okoliczności; 5) gdy powstaje nieunikniona sytuacja, w której konieczne jest reagowanie wyłącznie za pomocą broni jądrowej na katastrofalny kryzys związany z istnieniem państwa i bezpieczeństwem jego mieszkańców (KCNA, 2022). W tym ostatnim aspekcie głównym argumentem przemawiającym za użyciem broni jądrowej nie musi być dekapitacja dowództwa lub inwazja z zewnątrz, ale czynniki destabilizujące państwo od wewnątrz np. zamach stanu lub otwarty bunt obywateli wobec władzy reżimu w Pjongjangu.

W przeciwieństwie do ustawy z 2013 r. obecna daje możliwość użycia broni jądrowej w każdej sytuacji, która może zagrozić istnieniu władzy klanu Kimów. W ten sposób Korea Północna nie tylko zwiększyła próg maksymalnego odstraszania, ale również obniżyła margines wykorzystania broni jądrowej. Interesującym zapisem w ustawie wydaje się być również ustęp 2 w art. 6, gdzie jest mowa o natychmiastowym odwecie w przypadku ataku na kierownictwo i dowództwo sił nuklearnych

państwa. Decyzja o użyciu broni atomowej pozostaje w gestii lidera KRL-D, co porusza art. 3 ustawy w rozdziale o „Dowodzeniu i kontroli sił jądrowych”: 1) Siły jądrowe KRL-D podlegają jednolitemu dowództwu przewodniczącego ds. państwowych KRL-D. 2) Przewodniczący ds. państwowych KRL-D ma wszystkie decydujące uprawnienia dotyczące broni jądrowej (KCNA, 2022).

Warto tutaj zaznaczyć, że o użyciu broni atomowej decyduje nie wojsko, ale państwo. Od momentu przejścia władzy przez Kim Dzong-Una, wprowadzona przez jego ojca doktryna „Songun”, czyli „najpierw wojsko” (Dziak, 2004, s. 116), zaczęła tracić na znaczeniu na rzecz partii. Tym samym dominująca rola armii w północnokoreańskim systemie politycznym uległa osłabieniu. Jak możemy przeczytać w ustawie: „Państwowa organizacja dowodzenia siłami jądrowymi, składająca się z członków mianowanych przez prezydenta KRL-D (czyli Kim Dzong-Una), będzie wspierać prezydenta KRL-D w całym procesie od podjęcia decyzji dotyczącej broni jądrowej do jej wykonania” (KCNA, 2022). Ustanowienie dowództwa sił jądrowych z jednej strony ma uwiarygodnić posiadanie broni jądrowej, z drugiej poprawić wizerunek reżimu i pokazać, że Korea Północna jest państwem odpowiedzialnym, ponieważ broń atomowa znajduje się w rękach ścisłego grona osób, a nie jednej osoby.

Jednak nie jest wskazane wprost, kto mógłby podjąć decyzję o ewentualnym użyciu broni jądrowej w przypadku niespodziewanej śmierci Kim Dzong-Una, np. w wyniku nagłego zgonu lub hipotetycznie ataku wyprzedzającego ze strony Republiki Korei. Zarówno w art. 6 powyższej ustawy, jak i w art. 3 pojawia się luka prawna. W momencie wyeliminowania ścisłego kierownictwa i dowództwa sił nuklearnych nie wiadomo, na kim spoczywa decyzja o przeprowadzeniu kontrataku:

„W przypadku, gdy system dowodzenia i kontroli nad państwowymi siłami nuklearnymi znajdzie się w niebezpieczeństwie z powodu ataku wrogich sił, uderzenie nuklearne zostanie rozpoczęte automatycznie i natychmiastowo w celu zniszczenia wrogich sił, w tym punktu początkowego prowokacji i dowództwa zgodnie z ustalonym wcześniej planem operacyjnym”.

(KCNA, 2022).

W ocenie autora taki zapis nie jest przypadkowy, ponieważ jakakolwiek wzmianka, a nawet myśl wśród północnokoreańskich urzędników o tym, że ktoś mógłby zastąpić Kim Dzong-Una jest niedopuszczalna. W strukturze władzy w Korei Północnej rola najwyższego przywódcy pozostaje niezachwiana. Ustanowione przez Kim Ir Sena *credo*

w latach 70. XX w. w postaci idei *Juche* i zbioru 10 zasad scalających Partię Pracy Korei, gdzie jedna z nich stwierdza wprost, że „bez wodza nie do pomyślenia byłaby sława i szczęście (...) narodu [koreańskiego] oraz jego duma i godność” (Dziak, 2009, s. 321), wciąż determinują krajową politykę. Pomimo tego, że Koreą Północną rządzi już trzecie pokolenie rodziny Kimów, to stworzony przez Kim Ir Sena wizerunek przywódcy absolutnego obowiązuje do dnia dzisiejszego w totalitarnej Korei (stan na 31.12.2024). Stąd nikt z najbliższego otoczenia Kim Dzong-Una, a tym bardziej z jego zaplecza politycznego, oficjalnie nie wskaże drugiej najważniejszej osoby w państwie, która mogłaby mieć, teoretycznie, podobne uprawnienia w zakresie sprawowania władzy w państwie w sytuacjach nadzwyczajnych (np. w wyniku nagłej śmierci przywódcy).

Niemniej jednak wydaje się, że taką osobą może być ktoś z otoczenia przywódcy (np. jego siostra Kim Yo Dzong) lub ktoś zaufany z Centralnej Komisji Wojskowej albo z Biura Politycznego Komitetu Centralnego Partii Pracy Korei. Na chwilę obecną trudno jest stwierdzić, kto może mieć taką władzę decyzyjną w państwie. W tym wypadku natura systemu totalitarnego Korei Północnej, a w związku z tym brak transparentności informacyjnej nie pozwalają doprecyzować takich danych i prawdopodobnie Pjongjang nie ujawni szczegółowej struktury dowodzenia (jeśli taka faktycznie istnieje) nad państwowymi siłami nuklearnymi.

Innym problemem ustawy jest to, że „siły jądrowe KRL-D powinny być regularnie gotowe do działania, tak aby w przypadku wydania rozkazu o użyciu broni jądrowej mogły go natychmiast wykonać w każdych warunkach i okolicznościach”, co określa art. 7. Wymóg ten potwierdza, że północnokoreańskie siły nuklearne muszą być gotowe na najwyższym poziomie. Jednak takie działania mogą przynieść skutek odwrotny od zamierzonego, ponieważ brak odpowiedniej komunikacji z drugą stroną (w tym wypadku np. źle zinterpretowany rozkaz) lub błąd techniczny mogą doprowadzić do wybuchu wojny jądrowej na Półwyspie Koreańskim (KCNA, 2022).

Dla porównania w Pakistanie od 2010 r. pod przewodnictwem premiera (wcześniej prezydenta) istnieje Narodowy Organ Dowodzenia (ang. *the National Command Authority* w skrócie NCA), który jest organem decyzyjnym w kwestiach polityki nuklearnej i raketowej. W skład organu wchodzi zarówno cywile, jak i wojskowi, w sumie dziewięciu urzędników. Warto zaznaczyć, że jej skład jest podany do wiadomości publicznej. Ponadto w przeciwieństwie do Korei Północnej Pakistan jest stroną międzynarodowych konwencji i traktatów dotyczących bezpieczeństwa jądrowego, takich jak Konwencja bezpieczeństwa jądrowego (ang. *Convention on Nuclear Safety*), Konwencja o pomocy w przypadku awarii jądrowej lub zagrożenia radiologicznego (ang. *Convention on*

Assistance in the Case of a Nuclear Accident or Radiological Emergency), Konwencja o wczesnym powiadamianiu o awarii jądrowej (ang. *Convention on Early Notification of a Nuclear Accident*), Konwencja o ochronie fizycznej materiałów jądrowych (ang. *Convention on the Physical Protection of Nuclear Material*) oraz kodeksu postępowania Międzynarodowej Agencji Energii Atomowej w sprawie bezpieczeństwa i ochrony źródeł promieniotwórczych. Wyjątkiem jest układ o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej. Zarówno Pakistan, jak i Korea Północna nie są stronami tego traktatu (tak jak Indie, Izrael czy Sudan Południowy) (Ministry of Foreign Affairs Government of Pakistan, 2024). Największym problemem programu nuklearnego Korei Północnej jest brak jakichkolwiek szczegółowych informacji na temat mechanizmu jego zarządzania oraz brak poszanowania dla prawa międzynarodowego, w tym brak chęci przystąpienia do konwencji regulujących kwestie broni jądrowej. W tym przypadku KRL-D nie jest stroną żadnych umów dostosowujących jej program atomowy do międzynarodowych standardów bezpieczeństwa, co stwarza w przyszłości ryzyko powstania niekontrolowanego kryzysu na Półwyspie Koreańskim.

Bez wątpienia aktualne prawo z 2022 r. rozszerza warunki ataku nuklearnego ze strony Korei Północnej i daje pewną elastyczność w działaniu od udaremnienia ataku do odwetu. Ogłoszona ustawa w ocenie autora służy trzem celom. Po pierwsze, Kim Dzong-Un zrealizował powierzoną mu przez przodków misję, czyli doprowadził do końca proces nuklearyzacji, ogłaszając Koreę Północną państwem atomowym. Przynależność do „klubu” państw posiadających tzw. broń ostateczną zwiększa prestiż nie tylko na arenie międzynarodowej, ale również służy do konsolidacji władzy wewnątrz kraju. W oficjalnych komunikatach zapowiedziano również, że w przyszłych negocjacjach ze USA „nigdy nie będzie żadnej deklaracji ze strony KRL-D”, która zakładałaby rezygnację z broni atomowej lub denuklearyzację. Ponadto Kim Dzong-Un dodał, że „tak długo, jak broń nuklearna istnieje na Ziemi, a imperializm pozostaje (...), nasza droga do wzmocnienia potęgi nuklearnej nie zatrzyma się” (Zwirko, Kim, 2022). Tym samym przywódca Korei Północnej potwierdził, że status jego kraju jako państwa nuklearnego jest nieodwracalny, a posiadana broń atomowa nie jest już jakąkolwiek kartą przetargową w przyszłych negocjacjach dyplomatycznych. Po drugie, to nie armia ma zagwarantować bezpieczeństwo reżimowi, ale broń nuklearna, która jest „potężnym środkiem do obrony suwerenności, integralności terytorialnej i podstawowych interesów [KRL-D]” (KCNA, 2022). Po trzecie, broń jądrowa w ocenie reżimu ma zapobiec przyszłej wojnie na Półwyspie Koreańskim i w Azji Północno-Wschodniej w myśl zasady, że nikt nie atakuje państwa wyposażonego w broń jądrową (choć przeprowadzony przez Ukra-

inę w listopadzie 2024 r. atak pociskami ATACMS na Rosję, która jest państwem atomowym, łamie tę regułę) (The Kyiv Independent, 2024). Natomiast jeśli już dojdzie do konfrontacji militarnej, broń atomowa ma wyrównać szanse, ponieważ przeciw KRL-D wystąpią USA i jej sojusznicy (niewykluczone, że również państwa sojuszu NATO).

Jednocześnie Korea Północna, podobnie jak w 2013 r., zobowiązała się do przestrzegania typowych zasad wynikających z posiadania broni masowego rażenia, że „jako odpowiedzialne państwo dysponujące bronią jądrową, nie rozmieści jej na terytorium innych krajów, ani jej nie udostępni oraz nie przekaze technologii i sprzętu [innym stronom]”. Ponadto reżim poprzez nowe prawo zapowiedział, że „nie ma zamiaru grozić państwom nienuklearnym swoją bronią jądrową ani używać jej przeciwko nim, chyba że przyłączą się one do agresji lub ataku na KRL-D w zмовie z innymi państwami nuklearnymi” (KCNA, 2022).

Nowa doktryna nuklearna ogłoszona przez Kim Dzong-Una wywołała natychmiastową reakcję państw zachodnich i organizacji międzynarodowych. Sekretarz generalny ONZ António Guterres wyraził głębokie zaniepokojenie nowym prawem, nazywając je „eskalacyjnym i destabilizującym” oraz wezwał Pjongjang do wznowienia rozmów o denuklearyzacji. Pomimo zaostrożonej retoryki Kima, Stany Zjednoczone oświadczyły, że nie mają wrogich zamiarów wobec KRL-D i są gotowe wznowić dialog bez warunków wstępnych. Jednak dodały, że będą dążyć do całkowitej denuklearyzacji Półwyspu Koreańskiego w ścisłych konsultacjach z sojusznikami w regionie (m.in. z Republiką Korei i Japonią). Ponadto administracja Joe Bidena (2021-2025) potwierdziła, że w tej kwestii reżim północnokoreański nie może liczyć na żadne ustępstwa ze strony USA. W podobny sposób zareagowała także Republika Korei, ostrzegając sąsiada przed możliwymi konsekwencjami w przyszłości. Warto zaznaczyć, że decyzja Kima ponownie wznowiła debatę o możliwości posiadania własnej broni atomowej przez Republikę Korei (Smith, 2022).

Między konfrontacją a dialogiem

Według danych Sztokholmskiego Międzynarodowego Instytutu Badań Pokojowych, (ang. *Stockholm International Peace Research Institute* w skrócie SIPRI) Korea Północna na chwilę obecną (31.12.2024) posiada 50 głowic i wystarczająco dużo materiału rozszczepialnego, by wyprodukować dodatkowe ok. 70-90 sztuk broni jądrowej. Jednak powyższe szacunki należy traktować z wielką ostrożnością z uwagi na brak dostępu do szczegółowych informacji ze strony władz KRL-D (SIPRI Yearbook, 2024).

Pomimo tego, że arsenał nuklearny reżimu północnokoreańskiego nie może równać się z arsenałem USA, nie wspominając już o Rosji czy ChRL, to Korea Północna stanowi realne zagrożenie w regionie w Azji Północno-Wschodniej. KRL-D ma wystarczająco sił do przeprowadzenia pierwszego uderzenia atomowego przeciwko swoim sąsiadom tj. Republice Korei, Japonii i amerykańskim bazom wojskowym położonym na Pacyfiku m.in. na Guam. Ponadto obecne wysiłki KRL-D są skierowane na dopracowanie taktycznej broni jądrowej i środków jej przenoszenia (stan na 31.12.2024).

Uchwalone nowe prawo w 2022 r. z jednej strony stanowi zwieńczenie wysiłków klanu Kimów na rzecz posiadania broni atomowej, z drugiej wzmocnienie nuklearne KRL-D osłabia *de facto* sojusz USA-ROK. Brak zdecydowanych działań ze strony amerykańskiej administracji sprawia wrażenie, że Waszyngton nie potrafi rozwiązać tego problemu. Stąd w południowokoreańskiej debacie temat posiadania własnej broni atomowej ponownie stał się aktualny. Według badań opublikowanych w lutym 2022 r., przeprowadzonych przez think-tank Chicago Council, 71% obywateli Republiki Korei domagało się stworzenia własnej broni jądrowej, podczas gdy 56% poparło rozmieszczenie amerykańskiej broni atomowej na Półwyspie Koreańskim. W kolejnym roku kalendarzowym powtórzono badanie i przyniosło podobny rezultat (Dalton, Friedhoff, Kim, 2022). W ocenie autora, jeśli Republika Korei będzie dążyła do posiadania własnego arsenału, to jeszcze bardziej zantagonizuje to państwa regionu (zwłaszcza KRL-D oraz Japonię i Chińską Republikę Ludową, która nie pozostanie obojętna na taki krok). Ponadto jakakolwiek nuklearyzacja Korei Południowej nie tylko podważy amerykańskie gwarancje, ale będzie również ciosem w NPT, którego Seul jest sygnatariuszem.

Głównym celem każdego rządu południowokoreańskiego jest stworzenie skutecznej polityki powstrzymywania Korei Północnej od dalszego rozwoju programu atomowego. W odpowiedzi na ogłoszoną przez Kim Dzong-Una doktrynę nuklearną reaktywowano amerykańsko-południowokoreańską Grupę ds. strategii i konsultacji w zakresie rozszerzonego odstraszania (ang. *Extended Deterrence Strategy and Consultation Group* w skrócie EDSCG). W efekcie już 16 września 2022 r. w Departamencie Stanu USA w Waszyngtonie odbyły się wspólne konsultacje. Warto zaznaczyć, że ostatnie takie spotkanie miało miejsce w 2017 r. Priorytetem dla obu stron jest wzmocnienie wzajemnego zaangażowania w regionie oraz zapewnienie odstraszania przed agresją KRL-D (Park, 2022). Od tamtej pory sojusznicy cyklicznie się spotykają, by omówić bieżące działania (stan na 31.12.2024). Ponadto administracja Bidena doprowadziła do zacieśnienia współpracy polityczno-militarnej

z Republiką Korei i Japonią. Potwierdza to tzw. Deklaracja Zasad (ang. *Camp David Principles*) i Wspólne Oświadczenie Waszyngtonu, Seulu i Tokio z sierpnia 2023 r. Powyższe działania Bidena w Camp David stanowią pierwszy krok do zinstytucjonalizowania wzajemnej współpracy w zakresie bezpieczeństwa i stworzenia wspólnego międzynarodowego sojuszu w Azji Północno-Wschodniej, który może być w przyszłości odpowiednikiem NATO w Azji (White House, 2023).

Najbardziej charakterystyczną cechą kadencji prezydenta Republiki Korei Yoon Suk-yeol'a był brak dialogu międzykoreańskiego. W przeciwieństwie do swojego poprzednika Moon Jae-ina (2017–2022) nie udało mu się znaleźć drogi porozumienia z sąsiadem na północy. Wręcz przeciwnie, wzajemne stosunki są najgorsze od lat (stan na 31.12.2024). W tym kontekście znamienne są słowa siostry dyktatora Kim Yo Dzong, która stoi na czele Departamentu Propagandy i Agitacji w KRL-D. Podczas zebrania Komitetu Centralnego Partii Robotniczej Korei w sierpniu 2022 r. wydała oświadczenie, w którym obraziła władze południowokoreańskie oraz wyraziła „pragnienie”, by „żyć bez wzajemnej świadomości” (o wzajemnym istnieniu) (Kim, 2022). Pomimo tego, że powyższe słowa stanowiły propagandową retorykę, *de facto* dobrze odzwierciedlają wzajemne relacje.

Zakończenie

Działania Korei Północnej, choć ukierunkowane na zapewnienie przetrwania reżimu, w dłuższej perspektywie czasu są szkodliwe dla bezpieczeństwa regionalnego, zwłaszcza w kontekście współpracy militarnej na linii Moskwa-Pjongjang. Jak wskazują badacze, w tym m.in. prof. Jun Bong-geun (2024) zajmujący się bezpieczeństwem i dyplomacją państw koreańskich: „Korea Północna wykazała się najbardziej agresywną doktryną nuklearną spośród wszystkich państw uzbrojonych w broń jądrową, deklarując prawo do użycia jej w sposób prewencyjny i arbitralny”. KRL-D, mając za sobą wsparcie Federacji Rosyjskiej, ale również Chińskiej Republiki Ludowej nadal będzie rozwijać swój program atomowy i raketowy, gdyż tylko one gwarantują jej istnienie i względne bezpieczeństwo na arenie międzynarodowej.

W celu zażegnania kryzysu nuklearnego na Półwyspie Koreańskim niezbędny jest dialog polityczny i wzajemne zaufanie, które stanowią fundament jakichkolwiek przyszłych porozumień. Program atomowy KRL-D pozostaje osią niezgody pomiędzy wszystkimi państwami regionu Azji Północno-Wschodniej. Wbrew pozorom Rosja i Chiny wcale nie popierają atomowych ambicji Kim Dzong-Una, czego wyrazem

było zajęcie wspólnego stanowiska w sprawie sankcji wobec reżimu w latach 2006-2017 (CRS Report, 2024). Zarówno dla Kremla, jak i Pekinu północnokoreański arsenał nuklearny stanowi kartę przetargową w negocjacjach z USA. Ponadto w zależności od sytuacji geopolitycznej na świecie kwestia koreańska jest instrumentalnie wykorzystywana przez mocarstwa, czego najlepszy przykład to posłużenie się północnokoreańskimi żołnierzami przez Rosję w wojnie z Ukrainą. Dla Putina traktat o wzajemnej obronie podpisany z Kim Dzong-Unem w czerwcu 2024 r. ma na celu nie tylko wykorzystanie zasobów Korei Północnej w postaci sił zbrojnych, ale w dłuższej perspektywie ma osłabić pozycję USA w Europie i w Azji. Stąd niewykluczone, że w trakcie kadencji Donalda Trumpa (2025-2029) temat ambicji nuklearnych Kim Dzong-Una powróci w kontekście wojny rosyjsko-ukraińskiej.

W ocenie autora Korea Północna, wraz z rozwojem broni atomowej i środków jej przenoszenia, będzie aktualizować w przyszłości swoją doktrynę nuklearną. Scenariusz, w którym Waszyngton akceptuje nuklearną Koreę Północną wydaje się być nieprawdopodobny i negatywnie wpłynąłby na sojuszników USA na całym świecie (m.in. Republika Korei i Japonia mogłyby podważyć amerykańskie zaangażowanie w regionie, nie mówiąc już o państwach tworzących NATO). Ponadto tzw. państwa zbójce (określenie używane przez administrację amerykańską), jak np. Iran domagałyby się podobnego potraktowania.

Nie od dzisiaj wiadomo, że najbardziej pożądanym scenariuszem przez USA jest upadek reżimu Kima i zjednoczenie państw koreańskich na amerykańskich warunkach, gdzie Waszyngton nadal będzie utrzymywać silne wpływy w regionie, zwłaszcza w kontekście rywalizacji z ChRL. W konsekwencji rozbrojenie Korei Północnej i przekonanie Kima do rezygnacji z broni jądrowej pozostaje wyzwaniem, którego nie udało się zrealizować żadnej amerykańskiej administracji od czasów pierwszej próby jądrowej przeprowadzonej przez KRL-D w 2006 r. (stan na 31.12.2024).

W ocenie autora Waszyngton będzie nadal rozwijał współpracę militarną z Republiką Korei i Japonią. Jednak nie uda się Amerykanom przekonać Kim Dzong-Una do porzucenia programu atomowego, ponieważ jakikolwiek krok wstecz w aspekcie broni jądrowej zostanie odczytany w Korei Północnej jako słabość, a w dalszej perspektywie jako zagrożenie egzystencjalne dla istnienia reżimu. Wydaje się, że priorytetem dla Amerykanów będzie ułożenie stosunków między nimi i Koreą Północną na nowo, gdzie denuklearyzacja zostanie wymieniona, ale będzie tylko „życzeniem” społeczności międzynarodowej. W przyszłych rozmowach wiele zależeć będzie od wspomnianego wcześniej dialogu politycznego i sytuacji geopolitycznej, która

w chwili obecnej przypomina tzw. marsz lunatyków, to jest sytuację w 1914 r., kiedy mocarstwa europejskie zbroiły się i eskalowały wzajemne napięcie, co ostatecznie doprowadziło do konfrontacji militarnej. Czy podobny scenariusz czeka Półwysep Koreański, gdzie krzyżują się interesy USA i najważniejszych państw regionu? Trudno jednoznacznie odpowiedzieć, ponieważ chociaż wojna nie leży w interesie żadnego z państw koreańskich, dla niektórych decydentów politycznych czasem jest jedyną drogą do zbudowania nowego porządku.

Bibliografia

- Bong-geun, J. (2022). *Comparing North Korea's Nuclear Forces Policy Laws*. Pobrane z: <https://tinyurl.com/ycxz78yu>.
- Center for Korean Legal Studies. (2024). *North Korea's Nuclear Program: A History*. Pobrane z: <https://kls.law.columbia.edu/content/north-koreas-nuclear-program-history>.
- CRS Report. (2024). *Russia-North Korea Relations*. Pobrane z: <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF12760/4>.
- Dalton, T., Friedhoff K., Kim L. (2022). *Thinking Nuclear: South Korean Attitudes on Nuclear Weapons*. Pobrane z: <https://globalaffairs.org/sites/default/files/2022-02/Korea%20Nuclear%20Report%20PDF.pdf>.
- Davenport, K. (2024). *Chronology of U.S.-North Korean Nuclear and Missile Diplomacy, 1985-2022*. Pobrane z: <https://www.armscontrol.org/factsheets/chronology-us-north-korean-nuclear-and-missile-diplomacy-1985-2022#2016>.
- Dziak, J. W. (2009). *Korea Północna. U źródeł rodzinnej sukcesji władzy*. Warszawa: Collegium Civitas, Instytut Studiów Politycznych PAN.
- Dziak, J. W. (2004). *Kim Jong Il*. Warszawa: Wydawnictwo Trio. Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk.
- Dziak, J. W. (2003). *Korea. Pokój czy wojna?*. Warszawa: Wydawnictwo Świat Książki.
- Goulden, C. J. (2020). *Korea. The Untold Story of the War*. New York: Dover Publications.
- Howell, E. (2023). *North Korea and the Global Nuclear Order. When Bad Behaviour Pays*. Oxford: Oxford University Press.
- Hwang, I. (2022). *DPRK's Law on the Nuclear Forces Policy: Mission and Command&Control*. Pobrane z: <https://www.ifans.go.kr/knda/ifans/eng/pblct/PblctView.do?csrfPreventionSalt=null&pblctDtaSn=14058&menuCl=P11&clCode=P11&koreanEngSe=ENG>.
- International Atomic Energy Agency. (2024). *IAEA and DPRK: Chronology of Key Events*. Pobrane z: <https://www.iaea.org/newscenter/focus/dprk/chronology-of-key-events>.
- Kim Y. J. (2022). *Press Statement of Vice Department Director of C.C., WPK Kim Yo Jong*. Pobrane z: <https://kcnawatch.org/newstream/1660867493-526689014/press-statement-of-vice-department-director-of-c-c-wpk-kim-yo-jong/>.
- Korean Central News Agency. (2013). *Law on Consolidating Position of Nuclear Weapons State Adopted*. Pobrane z: <https://kcnawatch.org/newstream/1451896124-739013370/law-on-consolidating-position-of-nuclear-weapons-state-adopted/>.

- Korean Central News Agency. (2022). *DPRK's Law on Policy of Nuclear Forces Promulgated*. Pobrane z: <https://kcnawatch.org/newstream/1662721725-307939464/dprk%E2%80%99s-law-on-policy-of-nuclear-forces-promulgated/>.
- Korpys, J., Niedźwiedzka-Rystwej, P., Łabuz, A., Bełtowska, P. (red.). (2024). *Młodzi Naukowcy 2.0. Tom III*. Szczecin: Wydawnictwo Fundacji Centrum Badań Socjologicznych.
- Mansourov, A. (2014). Kim Jong Un's Nuclear Doctrine and Strategy: What Everyone Needs to Know. *NAPSNet Special Reports, December 16, 2014*. Pobrane z: <https://nautilus.org/napsnet/napsnet-special-reports/kim-jong-uns-nuclear-doctrine-and-strategy-what-everyone-needs-to-know/>.
- Mitzer, S., Oliemans, J. (2020). *The Armed Forces of North Korea: On the Path of Songun*. England: Helion & Company.
- Moon, Ch. (2018). *Real Path to Peace on the Korean Peninsula. The Progress and Promise of the Moon-Kim Summit*. Pobrane z: <https://www.foreignaffairs.com/articles/north-korea/2018-04-30/real-path-peace-korean-peninsula>.
- Pak, H. J. (2020). *What Kim Wants. The Hopes and Fears of North Korea's Dictator*. Pobrane z: <https://www.foreignaffairs.com/articles/north-korea/2020-04-13/what-kim-wants>.
- Park, K.Ch. (2022). *The Korea-US Extended Deterrence Strategy and Consultation Group: Evaluation and Issues*. Pobrane z: <https://thediplomat.com/2022/10/the-korea-u-s-extended-deterrence-strategy-and-consultation-group-evaluation-and-issues/>.
- Stockholm International Peace Research Institute. (2024). *SIPRI Yearbook 2024. Armaments, Disarmament and International Security*. Pobrane z: <https://www.sipri.org/yearbook/2024>.
- Sanger, D. (1993). *U.S. Revising North Korea Strategy*. Pobrane z: <https://www.nytimes.com/1993/11/22/world/us-revising-north-korea-strategy.html>.
- Seth, J. M. (2018). *North Korea. A history*. London: Red Globe Press.
- Smith, J. (2022). *New North Korea law outlines nuclear arms use, including preemptive strikes*. Pobrane z: <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/nkorea-passes-law-declaring-itself-nuclear-weapons-state-kcna-2022-09-08/>.
- State Department Archives. (1993). *Strategic Arms Reduction Treaties, 1991 and 1993*. Pobrane z: <https://2001-2009.state.gov/r/pa/ho/time/pcw/104210.htm>.
- Strnad, G. (2014). Rozmowy sześciostronne – dyplomatyczne wyzwanie wobec problemu denuklearyzacji Półwyspu Koreańskiego. *Przegląd Strategiczny*, nr. 7 ss. 293-303. DOI 10.14746/ps.2014.1.22.

- The official website of Ministry of Foreign Affairs Government of Pakistan. (2024). *Pakistan's Positions & Policies on Arms Control, Non-Proliferation & Disarmament Related Issues*. Pobrane z: <https://mofa.gov.pk/arms-control-and-disarmament>.
- The James Martin Center for Nonproliferation Studies. (2024). *The CNS North Korea Missile Test Database*. Pobrane z: <https://www.nti.org/analysis/articles/cns-north-korea-missile-test-database/>.
- The Kyiv Independent. (2024). *Ukraine launched ATACMS, Storm Shadow against Russian chemical plant on Dec. 18, Moscow claims*. Pobrane z: <https://kyivindependent.com/ukraine-launched-atacms-on-rostov-oblast-chemical-plant-on-dec-18-moscow-claims/>.
- The official website of White House (2023). *The Spirit of Camp David: Joint Statement of Japan, the Republic of Korea, and the United States*. Pobrane z: <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2023/08/18/the-spirit-of-camp-david-joint-statement-of-japan-the-republic-of-korea-and-the-united-states/>.
- Wertz, D., McGrath, M., La Foy, S. (2023). *North Korea's Nuclear Weapons Program*. Pobrane z: https://www.ncnk.org/resources/briefing-papers/all-briefing-papers/north-koreas-nuclear-weapons-program#footnote1_jX4f6VZoeqkEPNbuEOqtb-27sMAkNJ4DvPml34zut38g_qmK6qx8JrGW6.
- Zwirko, C. (2022). *Jeongmin Kim, Kim Jong Un says he will 'never give up' nuclear weapons, rejects future talks*. Pobrane z: <https://www.nknews.org/2022/09/kim-jong-un-says-he-will-never-give-up-nuclear-weapons-rejects-future-talks/>.

